

Врадій О.С.

*кандидат політичних наук, старший науковий співробітник
відділу теорії міжнародних відносин Інституту світової
економіки і міжнародних відносин НАН України
(м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЦСЄ)

Перший етап розширення ЄС у східному напрямі відбувся 1 травня 2004 року, коли до Євросоюзу приєдналися десять країн. На думку як науковців, так і політиків, розширення ЄС у травні 2004 р. мало безпрецедентний характер. Це пояснюється тим, що, по-перше, коло учасників ЄС збільшилося одразу на десять нових членів, по-друге, розширений євроінтеграційний простір перетнув умовну лінію, яка вважалася природною та історично закріпленою межею між Європейським Заходом та Сходом. Всі десять претендентів з Центральної та Східної Європи були значно слабші економічно від навіть найбідніших з держав ЄС, і всі були молодими демократіями. Країни ЦСЄ шукали в ЄС не лише фінансову підтримку, технічну допомогу та доступ до ринків, вони прагнули ще й визнання своєї «європейськості».

Щоб успішно перейти від командної до ринкової економіки і задовольнити базові вимоги членства в ЄС, перед країнами ЦСЄ поставала необхідність провести величезну кількість економічних й правових реформ, серед яких: утвердження права власності та створення законодавчої бази підприємництва, розвиток ринку фінансових і банківських послуг, приватизація основних державних компаній та створення ринку цінних паперів. Для закладання основ успішного економічного зростання, країни ЦСЄ мусили капітально перебудувати застарілу інфраструктуру, розпочати широкомасштабний процес модернізації в промисловості й сільському господарстві, залучити іноземні інвестиції та знайти нові ринки збуту товарів.

Долаючи соціальні наслідки радикальних реформ, державам ЦСЄ доводилось набувати нових базових умінь та повноважень. Зокрема, їхні політики мусили навчитися управляти урядом на демократичних засадах за постійного контролю з боку опозиції, а

державні чиновники на місцевому рівні – навчитися сучасних методів врядування.

Аналізуючи розширення Євросоюзу, слід зазначити, що на початку економічна нерівність «між двома Європами» не давала можливості навіть сподіватися на розширення ЄС на Схід. Але Європейський Союз пішов далі, він почав готувати країни ЦСЄ до майбутнього вступу, надавши їм більшу допомогу і сформувавши чіткі політичні та економічні програми у формі Угод про асоціацію, які отримали назву Європейських угод завдяки наявності в них положення про перспективу приєднання відповідних країн до ЄС. Європейські угоди передбачали створення зон вільної торгівлі, поступове запровадження асоційованими країнами законодавства ЄС щодо єдиного ринку і пов'язаних з ним галузей, а також започаткування політичного діалогу. Найважливішим для ЦСЄ було визнання, що «кінцевою метою є вступ до ЄС».

Євроспільнота вибрала традиційний шлях цілісного урегулювання питання розширення, що передбачало, з одного боку, попередню внутрішню адаптацію та погодження інтересів її нинішніх держав-членів, а з другого – поступове, зумовлене дотриманням визначених критеріїв та тривалими перехідними періодами приєднання країн ЦСЄ до ЄС.

Держави-члени ЄС по-різному оцінювали перспективи східного розширення, але «погоджувалися з неминучістю розширення», чітко артикулюючи при цьому відповідні критерії членства: географічне розташування (хоча Комісія ЄС і визнала, що не може точно визначити межі Європи); демократична політична система; дотримання прав людини, дієва і конкурентоспроможна ринкова економіка; відповідна законодавча й інституційна бази; визнання *acquis communautaire* і готовність брати участь у спільній зовнішній та безпековій і, можливо, оборонній політиці. Саме це розширення є свідченням того, що «Європейський Союз – життєздатна та плідна європейська ідея».

Приєднання країн ЦСЄ до ЄС не створило економічних проблем і не стало причиною масових потоків міграції із сусідніх країн. Проте воно призвело до швидкого економічного розвитку нових держав-учасниць. При цьому країни ЦСЄ сприйняли свій новий статус членів ЄС як «ключ до нових можливостей і шан-

сів». Подальше розширення Євросоюзу у 2004-2007 рр. зупинилося на кордоні з Україною. Із набуттям чинності Лісабонським договором, європейське суспільство продовжує шукати шляхи подолання розбіжностей своєї політичної системи на інституціональному та законодавчому рівнях.

Отже, до головних особливостей формування стратегії розширення ЄС слід віднести політичні переваги, що поділяються на чотири категорії, а саме: геостратегічні переваги, міжнародна безпека, внутрішня стабільність, підтримка демократії та реформ в регіоні ЦСЄ; етапність та поступовість, що визначаються пошуком ефективного вирішення завдань, обумовлених дихотомією розширення – реформування; відповідність економічних переваг від розширення пріоритетним політичним цілям з метою формування єдиного європейського політичного простору; уніфікацію критеріїв відповідності та процедур контролю за дотриманням виконання вироблених європейських критеріїв.

Системні зміни, які відбулися у зв'язку з формуванням Європейського Союзу, не лише дозволили достатньо ефективно інтегрувати країни ЦСЄ до інституційної системи ЄС, але й сприяли поглибленню інтеграції всередині Євросоюзу, адже в основі розширення знаходився збіг інтересів і прагнень як країн ЦСЄ так і т.зв. «старих країн» Євросоюзу.

Таким чином, країни-члени ЄС, не маючи спільної лінії на початку 1990-х рр., стимулювали дискусії щодо варіантів та строків входження до Євросоюзу країн ЦСЄ. У тогочасних умовах країни ЄС були змушені рахуватися з прагненнями країн ЦСЄ, з різними пріоритетами в своєму колі і сформулювати критерії допомоги цим країнам. Прагнення країн ЦСЄ отримати підтримку з-за океану стимулювали демократичні зміни, набуття ними «європейськості».

Успішна інтеграція країн ЦСЄ стала наочним свідченням ефективності інтеграційної моделі ЄС, за якої нові країни приєднуються до дедалі міцнішого союзу і зобов'язуються засвоїти законодавство, ухвалене інституціями, що їх створили держави-засновниці. При цьому кількість членів зростала разом зі збільшенням завдань інтеграційного об'єднання. В результаті європейська інтеграція перетворюється на відкритий процес, який охоплює все нові і нові держави.